Lietuvos mokslų akademijos žinios

INFORMACINIS LEIDINYS 2022 m. Nr. 2 (100) Įsteigtas 1994 m. LUX ET VERITAS

Prieš 27 metus: pirmosios „LMA žinios“

1995-ieji kupini svarbių įvykių Lietuvoje ir pasaulyje. Kai kurie iš jų nulems tolesnę mūsų šalies ir pasaulio vystymosi kryptį. Balandį prasideda pirmasis karas Čečėnijoje, kai rusų desantininkai iššudo beveik 250 civilių. Irakas prisipažįsta vykdantis bakteriologinio ginklo programą. Serbų armija liepą įsiveržia į Srebrenicą ir iššudo tūkstančius bosnių vyrų ir vaikų. Kinų armija raketomis apšaudo Taivano teritorinius vandenis.

Mokslo pasaulis gali pasigirti keliais išskirtiniais pasiekimais: nusekvenuojamas pirmasis visas organizmo (*Haemophilus influenzae*) genomas. Atrandamas viršūninis kvarkas (*top quark*), o po 385 metus trukusių matematikų pastangų pagaliau išspausdinamas garsiosios paskutinės Ferma (Pierre de Fermat) teoremos įrodymas. Astrofizikas Mišelis Majoras (Michel Gustave Édouard Mayor) ir astronomas Didjė Kelo (Didier Queloz) atranda pirmąją egzoplanetą *51 Pegasi b*, nutolusią nuo Žemės per 50 šviesmečių. Už šį atradimą jie bus įvertinti Nobelio premija fizikos srityje 2019 metais.

Lietuva sausį įteikia NATO gynybos planavimo skyriui bendros gynybos planavimo dokumentą, numatantį galimybę dalyvauti programoje „Partnerystė taikos labui“, o vasario 6 d. Vilniuje Lietuvos ir Baltarusijos prezidentai Algirdas Brazauskas ir Aleksandras Lukašenka pasirašo sutartį dėl geros kaimynystės ir bendradarbiavimo bei valstybinės sienos nustatymo. Seimas priima Valstybinės kalbos įstatymą, birželio 9 d. Būtingėje surengiama naftos terminalo statybos pradžios ceremonija, o gruodį Lietuva įteikia oficialų prašymą dėl narystės Europos Sąjungoje. Mėginant įveikti organizuotą nusikalstamumą, 1995-aisiais mirties bausmė įvykdoma Borisui Dekanidzei.

Žvelgiant iš 2022 metų perspektyvos matyti, kiek daug pasiekėme, stiprindami valstybės saugumą ir atkurdami ryšius su Vakarų civilizacija, nuosekliai ir ryžtingai artėdami prie energetinės nepriklausomybės ir Europos Sąjungos.

Šalies pažangos labui darbuojasi ir Lietuvos mokslininkai, akademikai. Apie jų pasiekimus rašoma 1995-ųjų kovą pasirodžiusiame pirmajame „Lietuvos mokslų akademijos žinių“ numeryje. Vedamajame tuometis LMA prezidentas prof. Benediktas Juodka kviečia akademijos narius rašyti į leidinį, kad jame išsamiai atsispindėtų šios mokslo įstaigos įvairiapusis gyvenimas. „LMA žiniose“ informuojama, kad 1994 metų Lietuvos mokslo premijos laureatais tapo 27 mokslininkai, tarp kurių penki akademijos nariai: Vytautas Basys, Mykolas Daunys, Eugenijus Arvydas Janulaitis, Antanas Laurinčikas ir Algis Petras Piskarskas. Pranešama, kad naujais tikraisiais LMA nariais 1994 m. išrinkti prof. Jurgis Brėdikis, prof. Vytautas Gudelis, prof. Rolandas Pavilionis, prof. Zenonas Rokus Rudzikas ir prof. Adolfas Laimutis Telksnys.

Rašoma ir apie LMA rengiamus technologinius ekonominius forumus, skirtus būsto energetikos, informatikos, agrotechnikos ir kt. problemoms. LMA ekspertai rengia studijas „Lietuvos energetinės sistemos dispečerinio ir automatinio valdymo modernizavimas“, „Lietuvos nafta: paieškų, žvalgymo, eksploatacijos ir panaudojimo problemos“, „Lietuvos mažųjų upių hidraulinė energija ir jos panaudojimas“, pataria dėl kelių saugaus eismo sistemos rekonstrukcijos.

Yra ir įdomių sutapimų. Numeryje minimos 210-osios fizikinės chemijos pradininko Teodoro Grotuso (Theodor von Grotthuss) gimimo metinės, įsteigiamas jo vardo fondas. Už žymius mokslo darbus chemijos ir fotobiologijos srityje, taip pat T. Grotuso mokslinio palikimo tyrinėjimus įsteigta Teodoro Grotuso fondo ir LMA premija. LMA iškilmingoje sesijoje dalyvauja B. Juodka, T. Grotuso giminės, Latvijos mokslų akademijos viceprezidentas Janis Stradinis (Jānis Stradiņš) ir prof. Juozas Algimantas Krikštopaitis. Beje, pastarieji du mokslininkai tampa pirmaisiais šios premijos laureatais. 2022 m. kovą, po 27 metų, Žeimelyje atidengtas paminklas šiam žymiam mokslininkui. Jo sukūrimą inicijavo ir organizavo LMA akademikai. •

Parengė dr. Rolandas Maskoliūnas, vyr. specialistas ryšiams su visuomene

LMA prezidento ir prezidiumo veikla

Metų pradžioje į nuotolinius LR Seimo Švietimo ir mokslo komiteto posėdžius, kuriuose dalyvavo LMA prezidentas akad. Jūras Banys, buvo kviečiami LR Prezidentūros atstovai, LR švietimo, mokslo ir sporto ministrė Jurgita Šiugždinienė. Juose aptarti prioritetiniai švietimo, mokslo, studijų planai švietimo ir mokslo srityse, Lietuvos švietimo tarybos veikla (01-07, 01-11). Sausio 18 d. buvo pristatytas Sporto įstatymo pakeitimo projektas, kovo 14 d. – Lietuvos švietimo būklės 2023 m. rengimo projektas. Kovo 23 d. svarstyti Mokslo ir studijų, Švietimo įstatymų kai kurių nuostatų pakeitimai, išklausytos Seimo Teisės departamento nutarimo projekto „Dėl Lietuvos Respublikos akademinės etikos ir procedūrų kontrolieriaus tarnybos įsteigimo ir Lietuvos Respublikos akademinės etikos ir procedūrų kontrolieriaus tarnybos nuostatų patvirtinimo“ pastabos, 2021 m. Valstybinės lietuvių kalbos komisijos, 2021 m. Lietuvos mokslo tarybos ataskaitos. Sausio 14 d. nuotoliniame LR Seimo Ateities komiteto posėdyje buvo gvildenamos krizių valdymo Lietuvoje problemos.

Sausio 21 d. LR švietimo, mokslo ir sporto ministerija organizavo nuotolinius posėdžius Lietuvos narystės Europos branduolinių mokslinių tyrimų organizacijoje (CERN) klausimams aptarti (01-21, 02-22, 03-24).

Kovo 3 d. Akademijoje buvo iškilmingai apdovanoti 2021 m. Lietuvos mokslo premijų (LMP) laureatai. Renginyje, kurį vedė LMP komisijos pirmininkas J. Banys, dalyvavo LR Ministrė Pirmininkė Ingrida Šimonytė, LR švietimo, mokslo ir sporto ministrė J. Šiugždinienė.

Kovo 4 d. J. Banys tarė sveikinimo kalbą mokslinėje konferencijoje „Teodoras Grotusas. Genijus, pralenkęs laiką“, o kovo 26 d. dalyvavo paminklo Teodorui Grotusui (1785–1822) atidengimo iškilmėse (Pakruojo r., Žeimelis). Kovo 8 d. J. Banys, LMA viceprezidentas Zenonas Dabkevičius, Lietuvos mokslo tarybos pirmininkas Romas Baronas susitiko su J. E. Jungtinės Karalystės ambasadoriumi Lietuvoje p. Džonu Brajanu Olėjumi (John Brian Olley). Susitikimo metu buvo aptarta nepaprasta pandeminė ir geopolitinė situacija, Ukrainoje vykstantis karas, uždaviniai, kylantys Europos ir pasaulio mokslininkams. Kovo 18 d. LMA prezidentas dalyvavo Lietuvos olimpinės akademijos suvažiavime.

Po Rusijos Federacijos invazijos į Ukrainą Europos mokslo ir studijų institucijos, akademijos, tarptautinės organizacijos išplatino kreipimąsi dėl neteisėtų Rusijos veiksmų. Lietuvos mokslų akademija viena pirmųjų išreiškė palaikymą Ukrainai ir jos žmonėms. Vasario 28 d. Karališkoji chemikų draugija citavo LMA prezidentą akad. J. Banį, kuris atvirame kreipimesi teigė, kad Lietuvos ir Ukrainos mokslininkų bendradarbiavimui skiriamą finansavimą Lietuva reikšmingai padidino jau šiais metais ir ateityje numatoma jį dar didinti. „Tikimės, kad ši beprotybė kuo greičiau pasibaigs ir galėsime kartu siekti mokslo pažangos taikiame ir laisvame pasaulyje“, – cituojama iš LMA kreipimosi. LMA atsiliepė į Ukrainos mokslininkų prašymą ir J. Banys skubos tvarka pasirašė įsakymą išleisti Ukrainos mokslininkų Sergejaus Gorbanenko ir Olego Žuravliovo parengtą monografiją „Slavų kronikos Senovės Rusios formavimosi išvakarėse: gyvulininkystė ar medžioklė“ (Літописні слов'яни передодня утворення Давньої Русі: тваринництво чи мисливство).

LMA prezidiumas pirmąjį metų ketvirtį posėdžiavo septynis kartus. Kaip įprastai, pirmuose 2022 m. LMA prezidiumo posėdžiuose buvo įvertintos 2021 m. LMA mokslų skyrių ir padalinių, LMA Jaunosios akademijos, LMA fondų, ES SF projektų valdymo grupės, LMA Vrublevskių bibliotekos veiklos ataskaitos, patvirtinti 2022 m. darbo planai, 2022 m. LMA pareigybių sąrašas bei Darbuotojų psichologinio saugumo užtikrinimo biudžetinėje įstaigoje Lietuvos mokslų akademijoje politika.

Vasario 15 d. patvirtinti LMA 2021 m. vardinių premijų – Kazimiero Būgos (kalbotyra), Juozo Matulio (chemija), Adolfo Jucio (teorinė fizika), Kazimiero Baršausko (elektronika ir elektrotechnika) – konkursų, LMA Jaunųjų mokslininkų ir doktorantų, Aukštųjų mokyklų studentų mokslinių darbų konkursų nugalėtojai bei „L'Oréal“–UNESCO konkurso „Moterims moksle“ kasmetinės Jaunųjų talentų programos Baltijos šalyse Lietuvos žiuri komisijos darbo tvarka. Kovo 3 d. daug dėmesio buvo skirta informacijai iš tarptautinių bendradarbiavimo partnerių dėl karo Ukrainoje aptarti. J. Banys informavo, kad dar pernai rudenį Rusijos mokslų akademijos iniciatyva buvo siūloma pasirašyti bendradarbiavimo sutartį, tačiau LMA jos nepasirašė ir bendradarbiavimas buvo nutrauktas. LMA prezidiumo nariai nutarė sustabdyti LMA ir Baltarusijos nacionalinės mokslų akademijos bendradarbiavimą. Patvirtinta 2022 m. balandžio 12 d. ataskaitinio LMA narių visuotinio susirinkimo darbotvarkė, Lietuvos mokslininkių pateiktų paraiškų konkurso „Moterims moksle“ programai „Kylantys talentai Baltijos šalyse“ žiuri komisija bei kandidatai apdovanojimui Lietuvos mokslų akademijos atminimo medaliu.

Kovo 22 d. LMA prezidiumo posėdyje buvo išklausytas LMA Vrublevskių bibliotekos direktoriaus dr. Sigito Narbuto kreipimasis dėl papildomo finansavimo iš valstybės biudžeto LMA Vrublevskių bibliotekos ypatingos vertės dokumentų saugojimo specialioms patalpoms įrengti. Taip pat buvo patvirtinta valstybės apdovanojimams pateiktos LMA narių kandidatūros, 2022 m. LR Prezidentų vardinių stipendijų konkurso skelbimas ir darbų organizavimo grafikas, nutarta apdovanoti Pakruojo rajono savivaldybę LMA atminimo medaliu. •

Parengė Lyda Milošienė,
LMA vyriausioji referentė

MOKSLO TENDENCIJOS

Pasižvalgymas daugiamačiame pasaulyje

Technikoje, medicinoje, socialiniuose moksluose nuolatos susiduriama su daugiamačiais duomenimis. Kas tai? Tai duomenys apie objektus, kuriuos nusako daug skaitinių požymių. Sąvoka „objektas“ gali apimti įvairius dalykus, pvz., žmones, įrenginius, gamybos produktus, augalus. Objektai, sudarantys konkrečią analizuojamų objektų aibę, apibūdinami bendrais požymiais. Jų skaičius yra erdvės, kurioje tas objektas gali būti atvaizduojamas kaip taškas, matmuo. Paprastai būna ne vienas objektas, o didelė jų grupė. Pavyzdys – krūties vėžio duomenys. Moterims, kurioms diagnozuotas piktybinis ar nepiktybinis krūties navikas, buvo matuoti devyni fiziologiniai požymiai. Gauti 683 taškai, išsibarstę devynmatėje erdvėje. Tai gana didelė skaičių lentelė. Tačiau dabar daugelyje praktinių uždavinių objektų skaičius siekia tūkstančius.

Yra daug ir įvairių daugiamačių duomenų analizės metodų: klasifikavimo, klasterizavimo, statistinės analizės. Tačiau dažnai žmogus nori neformaliai pažinti turimus duomenis, kad tikrai pasitikėtų daromo sprendimo kokybe ir patikimumu, atrasti objektų grupavimosi tendencijas, įvertinti atskirų objektų tarpusavio artumą. Vienas būdų „nugalėti“ ir pažinti daugiamatiškumą yra daugiamačių duomenų vizualizavimas, kai atsiranda galimybė savo akimis matyti turimų duomenų visumą, gal net pasižvalgyti po daugiamatę erdvę. Vizualizavimas – tai grafinis informacijos pateikimas. Vizualią informaciją žmogus pajėgus suvokti daug greičiau negu tekstinę, ji palengvina naujų žinių atradimą.

Yra dvi didelės daugiamačių duomenų vizualizavimo metodų grupės. Tai tiesioginio vizualizavimo ir projekcijos metodai. Tiesioginio vizualizavimo metodai skirstomi į geometrinius, simbolinius, hierarchinius. Projekcijos metodai – į tiesinės ir netiesinės projekcijos metodus. Paskui atsiveria platus arsenalas konkrečių metodų, įskaitant ir grindžiamus dirbtiniais neuroniniais tinklais. Konkretaus metodo pasirinkimas priklauso nuo sprendžiamo uždavinio ir duomenų apimties bei dimensiškumo.

Populiariausias daugiamačių duomenų dimensiškumo mažinimo ir vizualizavimo metodas yra daugiamatės skalės (angl. *Multidimensional scaling* – MDS). MDS yra netiesinės projekcijos metodas. Naudojantis MDS, ieškoma tokios daugiamačių duomenų projekcijos mažesnio skaičiaus matmenų erdvėje (paprastai plokštumoje arba trimatėje erdvėje) taip, kad būtų galimai išsaugotos analizuojamos aibės taškų (objektų) tarpusavio išsidėstymo charakteristikos, pvz., atstumai, ir mažesnio matavimo erdvėje. Gautuose vaizduose panašūs objektai išdėstomi arčiau vieni kitų, o skirtingi – toliau vieni nuo kitų. Žinoma, objektai virsta taškais plokštumoje arba 3D erdvėje.

Pradiniai daugiamačių skalių metodo duomenys yra kvadratinė simetrinė matrica, kurios elementai nusako skirtingumą tarp analizuojamų objektų. Paprasčiausiu atveju tai yra Euklido atstumų matrica – kuo atstumas didesnis, tuo objektai yra skirtingesni. Tačiau bendruoju atveju tai nebūtinai turi būti atstumai griežtai matematine prasme.

Naudojantis MDS, gautas taškų išsidėstymas plokštumoje, vizualizuojant devynmačius krūties vėžio duomenis, parodytas 1 paveiksle. Taškas atitinka pacientę. Tamsūs taškai – nepiktybiniai, o tuščiaviduriai taškai – piktybiniai atvejai. Matome, kad nepiktybiniai atvejai yra panašūs ir koncentruojasi tam tikroje kompaktiškoje srityje, o piktybiniai atvejai yra gana skirtingi – perėjimo pasekmės iš nepiktybinės fazės į piktybinę yra sunkiai prognozuojamos. Kitas vizualizavimo pavyzdys pateiktas 2 paveiksle. Kairėje pusėje yra skaičių ›››

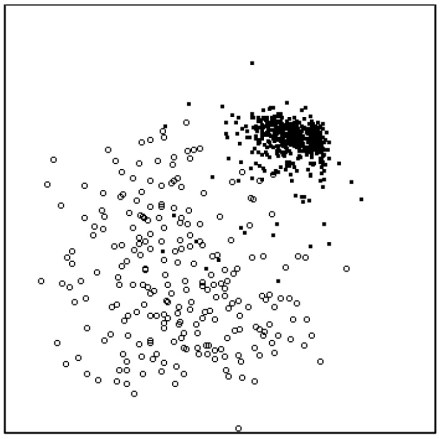

1 pav. Vizualizuoti krūties vėžio duomenys.

5.86	2.91	−4.19	−8.49	0.43	−1.13
0.31	−1.14	−2.25	−2.60	−1.58	2.17
11.58	2.97	−14.31	−14.18	3.46	−0.99
15.14	5.46	−20.15	−16.61	0.87	0.31
−1.25	0.39	0.40	2.50	0.16	−0.13
−14.42	−3.81	12.65	13.92	1.94	0.93
5.90	3.36	−10.09	−7.96	−0.85	0.89
−9.55	−0.93	9.71	11.53	2.54	−1.41
13.98	3.41	−20.10	−11.60	−0.59	−1.55
0.85	0.37	−2.40	−3.83	−1.15	0.86
−5.96	−2.06	7.90	9.44	1.06	−1.46
6.39	6.82	−12.52	−8.35	2.05	0.49
−3.92	−1.66	6.54	2.82	−1.70	0.65
3.99	−0.83	−3.87	−1.85	−1.05	1.08
−10.36	−2.47	12.88	10.64	0.76	−0.75
2.62	3.72	9.95	7.88	−0.91	−0.37
0.76	2.63	9.47	10.40	0.35	1.02
2.71	2.99	8.75	10.28	−0.59	2.34
13.84	7.71	−7.00	−6.33	−0.68	1.57

→

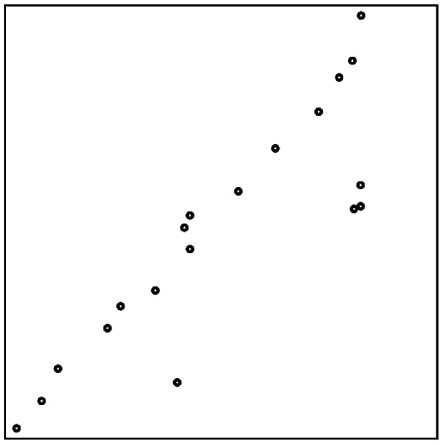

2 pav. Reguliarumų ir išsiskiriančių objektų atradimas duomenyse vizualiai.

Pasižvalgymas daugiamačiame pasaulyje

›››

lentelė, dešinėje – taškai plokštumoje, atitinkantys atskiras tos lentelės šešių elementų eilutes. Matome tam tikrus reguliarumus ir išsiskiriančius objektus.

Kas nauja šioje mokslinių tyrimų srityje? Vykdant Lietuvos mokslo tarybos projektą Nr. S-MIP-20-19, sukurtas Geometrinis daugiamačių skalių metodas (Geometrinis MDS). Jis aktyviai plėtojamas ieškant naujų teorinių jo savybių, taip pat realizuojant jį našiųjų skaičiavimų platformose dideliems duomenų kiekiams tirti ir vizualizuoti. Pasiūlytas geometrinis požiūris į daugiamates skales ir sukurtas metodas leidžia efektyviai minimizuoti daugiamačių skalių streso funkciją ir iš esmės keičia požiūrį į daugiamačių skalių metodą. Streso funkcija – tai funkcija, nusakanti, kiek gerai projekcija žemesnio matavimo erdvėje atitinka originalų taškų išsidėstymą daugiamatėje erdvėje. Paprastai kiekvienoje iteracijoje vis pagerinamas taškų išsidėstymas projekcinėje erdvėje. Pasiūlyto Geometrinio MDS išskirtinumas ir privalumas yra tas, kad iteratyviai minimizuojant streso funkciją nereikia skaičiuoti tos streso funkcijos reikšmių, jos antigradiento, rodančio funkcijos greičiausio mažėjimo kryptį, bei žingsnio antigradiento kryptimi ilgio. Tai ypač aktualu, kai vienu metu nagrinėjami tūkstančiai daugiamačių taškų. Kiekvienos iteracijos metu randama pasirinkto nagrinėjamo daugiamatės erdvės taško projekcijos mažesnio matavimo erdvėje nauja padėtis, kur garantuotai sumažėja streso funkcija. Įdomu, kad pokytis vyksta antigradiento kryptimi, o žingsnio ilgis yra artimas optimaliam. Optimizuojama vadinamoji „žalia“ (angl. *raw*) streso funkcija. Tai funkcija, kurioje nėra jokių daugiklių, normuojančių atskirų koordinačių pradiniuose duomenyse mastelius ir pan. Vadinasi, nereikia Geometrinio MDS specialiai adaptuoti prie įvairių streso funkcijos modelių. Tai dar vienas Geometrinio MDS metodo esminių privalumų. Taip pat įrodyta, kad perėjimas nuo tam tikro taškų išdėstymo žemesnio matavimo erdvėje prie naujo jų išsidėstymo iš karto perskaičiuojant (keičiant) visų taškų padėtį kryptimis ir žingsniais, apibrėžtais Geometriniu MDS metodu strategijoje atskiriems taškams, sumažina streso funkcijos reikšmę. Būtent dėl šios savybės tikėtinas naujas proveržis daugiamačių duomenų dimensiškumo mažinimo ir vizualizavimo teorijoje. •

Akad. Gintautas Dzemyda,
Technikos mokslų skyriaus pirmininkas,
Vilniaus universiteto Duomenų mokslo ir skaitmeninių technologijų instituto direktorius

RENGINIAI – KONFERENCIJOS – AKADEMINIAI SKAITYMAI

Dirvožemio sveikata: kodėl turime veikti dabar?

Pexels nuotr.

Lietuvos dirvožemininkų draugija (LDD) prie LMA ŽŪMMS, atsiliepdama į vienos seniausių Europos ekonominių tyrimų ir konsultavimo bendrovių „Ecorys“ kvietimą, sausio 21 d. surengė nuotolinę apskritojo stalo diskusiją ES misijos dirvožemio sveikatos ir maisto srityje įgyvendinimui Lietuvoje aptarti. Pagrindinis šios ES misijos tikslas – užtikrinti, kad iki 2030 metų kiekvienoje ES šalyje narėje bent 75 proc. dirvožemių būtų geros būklės, o gyventojai būtų aprūpinti sveiku maistu ir pajustų tvarumu grįstą naudą.

Šiam virtualiam apsikeitimui nuomonėmis vadovavo „Ecorys“ atstovė Pietryčių Europai Joana Čompalova (Yoana Tchompalova), o Lietuvos dirvožemininkams atstovavo doc. dr. Jonas Volungevičius (LDD valdybos pirmininkas), doc. dr. Rimantas Vaisvalavičius (LDD valdybos pirmininko pavaduotojas), doc. dr. Zita Kriaučiūnienė (LDD valdybos narė) ir dr. Virgilija Gregorauskienė. Diskusijoje buvo išsamiau aptarti šie du klausimai: 1) šalies piliečių dalyvavimas kuriant su dirvožemiu susijusius strateginius dokumentus ir iniciatyvas bei 2) informacijos sklaida ir kitos iniciatyvos, susijusios su tvaresniu dirvožemio naudojimu.

Kodėl svarbu apie tai kalbėti, jei ir taip jau visuotinai pripažįstama, kad tik sveiki bei gyvybingi dirvožemiai palaiko mūsų ir mus supančio pasaulio gyvybę? Diskusijos dalyvių nuomone, norėdami pasiekti tikrai ilgalaikių bei tvarių žemės ir dirvožemio valdymo pokyčių, turėsime skirti vis didesnį dėmesį švietimui, skatinti kuo platesnį visuomenės įsitraukimą – buriant ne

›››

Dirvožemio sveikata: kodėl turime veikti dabar?

›››

tik mokslininkus, ūkininkus, verslininkus bei politikus, bet ir visus gyventojus. Turėtume pripažinti nelabai malonią tiesą – dirvožemio degradaciją daugiausia lemia vartotojiškas gyvenimo būdas. Vartotojai esame mes visi, tad tik kartu galime padėti kurti ir praktiškai taikyti sprendimus.

Diskusijos metu LDD nariai pasidalijo gerąja patirtimi apie dalyvavimą bendruose projektuose su aplinkosaugos srityje veikiančių nevyriausybinių organizacijų ir pilietinės visuomenės atstovais. Tikėtina, kad toks bendras veikimas ir pozicijų derinimas, paremtas šalies dirvožemininkų ekspertinėmis žiniomis, bus labiau girdimas sprendimų priėmėjų ir ūkininkų ar kitų tikslinių grupių. Ne mažiau svarbus veiksnys, nuo kurio ateityje tiesiogiai priklausys dirvožemio apsaugos politikos sėkmė – jaunimo švietimo kokybės užtikrinimas ir atsakingas dirvosauginio turinio pateikimas nuolat atnaujinamose vidurinio ugdymo programose. Buvo pasidžiaugta, kad Lietuvos dirvožemininkai pastaruoju metu glaudžiai bendradarbiauja su Lietuvos geografijos mokytojų asociacijos atstovais, teikdami konsultacijas ir siūlymus, atnaujinant ir kuriant ugdymo turinį dirvožemio pažinimo klausimais. •

Doc. dr. Rimantas Vaisvalavičius, Lietuvos dirvožemininkų draugijos prie LMA ŽŪMMS valdybos pirmininko pavaduotojas

Kaip išvengti maisto švaistymo

PxHere nuotr.

Lietuvoje, kaip ir visame pasaulyje, iššvaistoma nuo 25 iki 45 proc. maisto. Nors tobulėja vaisių ir daržovių laikymo technologijos, gerinamos laikymo kontroliuojamoje atmosferoje bei šviežių vaisių ir daržovių pakavimo modifikuotoje atmosferoje sąlygos, laikymo metu sugenda ar netenka prekinės išvaizdos bei pageidaujamos kokybės ir išmetama net iki 50 proc. šviežių augalinių produktų. Maisto švaistymo problemą iš dalies galima išspręsti perdirbant žemės ūkio produktus ir be jau įprastų tradicinių maisto produktų gaminant funkcionaliuosius maisto produktus, maisto papildus ir plėtojant beatliekį perdirbimą. Gana dažnai šalutiniuose vaisių ir daržovių perdirbimo produktuose bioaktyvių medžiagų, tarp jų pasižyminčių antioksidacinėmis ir antiradikalinėmis savybėmis, būna netgi daugiau negu tradiciniuose produktuose. Šiems klausimams spręsti ŽŪMMS kartu su Lietuvos agrarinių ir miškų mokslų centro LAMMC Sodininkystės ir daržininkystės institutu Vaisių ir daržovių perdirbimo technologijų modeliavimo atviros prieigos centre sausio 21 d. organizavo seminarą „Vaisių ir daržovių perdirbimas ir inovatyvių produktų kūrimas“, kuriame dalyvavo pajūrio krašto, Kauno ir Kelmės rajonų ūkininkai bei verslininkai. Pranešimą apie vaisių ir daržovių perdirbimo aktualijas bei neterminių apdorojimo / perdirbimo technologijų plėtojimą skaitė akad. Pranas Viškelis, beatliekių technologijų svarbą ir iš šalutinių vaisių ir daržovių perdirbimo produktų kuriamus naujus, inovatyvius produktus pristatė LMAJA narys dr. Jonas Viškelis. Naujausius rezultatus pateikė doktorantai Viktorija Puzerytė, Paulina Štreimikytė, Audronė Ispiryan. Dr. Aistė Balčiūnaitienė kalbėjo apie nanodalelių žaliąją sintezę, naudojant vaisių ir daržovių bioaktyvius komponentus, šalutinių perdirbimo produktų ir apskritai augalininkystės liekanų panaudojimo kuriant ir gaminant bioskaidžius polimerinius kompozitus pasiekimus ir perspektyvas.

Mokslinio-praktinio seminaro pabaigoje buvo pristatyti LAMMC Sodininkystės ir daržininkystės institute, bendradarbiaujant su verslo įmonėmis, sukurti produktai, vyko produktų degustacija ir interaktyvios procesų demonstracijos. •

Akad. Pranas Viškelis

Viešnagė bibliotekoje

Pasibaigus renginiui (iš kairės): Vytauto Didžiojo universiteto rektorius akad. Juozas Augutis, literatūrologas Ramūnas Čičelis, akad. Viktorija Daujotytė, filosofė dr. Jurga Jonutytė ir akad. Egidijus Aleksandravičius.

Sausio 25 d. LMA Humanitarinių ir socialinių mokslų skyriaus nariai viešėjo Prezidento Valdo Adamkaus bibliotekoje-muziejuje, kur susipažino su bibliotekos-muziejaus ir Vytauto Didžiojo universiteto (VDU) Lietuvių išeivijos instituto veikla, instituto išleistomis knygomis. Taip pat apžiūrėjo Prezidento Valdo Adamkaus knygų ir apdovanojimų kolekciją bei kitas įstaigoje esančias ekspozicijas. Susitikimo tikslas – literatūrologės, Nacionalinės kultūros ir meno bei Lietuvos mokslų premijų laureatės akad. Viktorijos Daujotytės knygos „Arvydas Šliogeris: „Mano elementorius buvo Homeras“ sutiktuvės. Knygos pristatyme ir diskusijoje dalyvavo knygos autorė prof. V. Daujotytė, filosofė dr. Jurga Jonutytė ir literatūrologas dr. Ramūnas Čičelis. Diskusijai vadovavo VDU *Academia cum laude* vadovas akad. Egidijus Aleksandravičius. •

Parengė Aurika Bagdonavičienė, Humanitarinių ir socialinių mokslų skyriaus mokslinė sekretorė

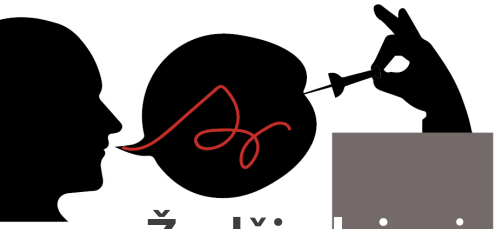

Pixabay iliustr.

Žodžio laisvė ir filosofija

Vasario 3 d. įvyko konferencija „Politiškumas, ideologija ir žodžio laisvė filosofiniu, sociologiniu ir komunikaciniu požiūriu“. Tai tradicinė, jau antrą gyvavimo dešimtmetį pradedanti skaičiuoti filosofų, sociologų mokslo konferencija, kurios įkvėpėjas ir organizatorius – Vilniaus Gedimino technikos universiteto Filosofijos ir kultūros studijų katedros vedėjas prof. dr. Tomas Kačerauskas. Tarp organizatorių – Lietuvos socialinių mokslų centro Sociologijos institutas bei LMA Humanitarinių ir socialinių mokslų skyrius. •

Parengė Aurika Bagdonavičienė, HSMS mokslinė sekretorė

Apie puslaidininkių ateitį

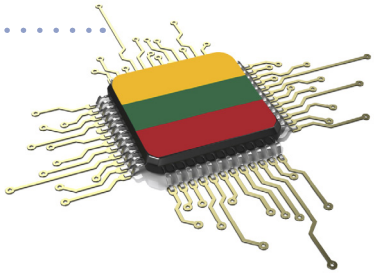

Vasario 10 d. LMA vyko vieša diskusija „Puslaidininkiai Lietuvoje: mokslo ir pramonės dabartis bei perspektyvos“. Įžanginį pranešimą skaitė Fizinių ir technologijos mokslų centro (FTMC) direktorius akad. Gintaras Valušis. Jis supažindino su puslaidininkinių lustų sukūrimo istorija, apžvelgė dabartines pasaulines lustų vystymosi tendencijas bei šalies situaciją šiandienių iššūkių kontekste. Buvo konstatuota, kad Lietuva yra išlaikiusi ilgametes mokslines tradicijas puslaidininkių tyrimuose, turi stiprių ir pasaulyje pripažintų mokslinių grupių bei gali didžiuotis sėkminga verslo plėtra: kuriamuose produktuose intensyviai naudojami puslaidininkiniai lustai. Šiai pramoninei krypčiai atstovaujančios „Teltonika IoT Group“ viceprezidentas Ernestas Zdaniauskis pristatė įmonės pasiekimus, pastarųjų metų veiklą bei ambicingą plėtros planą, susijusį su puslaidininkinių lustų kūrimu bei galimybe juos gaminti Lietuvoje. Agentūros „Investuok Lietuvoje“ vyr. patarėjas investicijoms Kristupas Stankus apžvelgė su puslaidininkiais susijusias investicijas pasaulyje, pabrėžė palankią investicinę aplinką šalyje. Diskusijoje dalyvavo akademikas Gediminas Račiukaitis, Vilniaus universiteto

›››

Apie puslaidininkių ateitį

›››

profesorius Darius Abramavičius, akademikai Juozas Vidmantis Vaitkus, Leonas Valkūnas, Vidmantas Gulbinas, G. Valušis. Lietuvos Respublikos Seimo Švietimo ir mokslo komiteto pirmininkas akad. Artūras Žukauskas teigiamai įvertino išsakytas idėjas bei puslaidininkių ekosistemos kūrimo planus. Renginio dalyviai bendrai sutarė, kad Lietuva šiandien turi išskirtinę galimybę įsilieti į pasaulinę puslaidininkinių lustų vystymo ir gamybos grandinę. •

Akad. Gintaras Valušis

Pranešimą skaito akad. Gintaras Valušis (kairėje), šalia – MFChMS pirmininkas Leonas Valkūnas.

Verta pridurti, kad Lietuvoje viešėjo Taivano puslaidininkių ekspertų grupė, lydima įvairių ministerijų pareigūnų. Komisijos tikslas – įvertinti realią puslaidininkių mokslo ir su jais siejamo verslo padėtį Lietuvoje prieš rengiant lustų gamybos investicinius planus mūsų šalyje. Svečiai apsilankė įmonių grupėje „Teltonika IoT Group“, FTMC Lazerinių technologijų skyriuje, bendrovėse „Ekspla“, „Light Conversion“, įmonių grupėje „Brolis“. Kovo 22 d. LMA vyko diskusija apie tiekimo grandines puslaidininkių gamyboje, kurioje dalyvavo LMA prezidentas Jūras Banys, Lietuvos lazerių asociacijos prezidentas akad. G. Račiukaitis, kiti Lietuvos ir Taivano ekspertai.

Kalba akad. Gediminas Račiukaitis.

Skyriaus „Mokslininkų rūmai“ renginiai

Sausio 20 d. LMA įvyko renginių ciklo „Įžymių žmonių portretai“ vakaras, skirtas Lietuvos Respublikos Seimo narei, tremtinei, dainininkei Nijolei Ambrazaitytei atminti. Buvo pristatoma nauja Mykolo Romerio universiteto profesorės habil. dr. Ritos Aleknaitės-Bieliauskienės knyga „Nijolės Ambrazaitytės žvaigždė.“ Renginį pradėjusi skyriaus vadovė Aldona Daučiūnienė priminė, kad tai ne pirma apie reikšmingus Lietuvai žmones šios produktyvios autorės pristatoma knyga visuomenei. Čia 2004 m. buvo sutikta muzikologės R. Aleknaitės-Bieliauskienės knyga apie išeivijos dainininką Leoną Baltrų „Leonas Baltrus per pasaulio scenas“, vėliau į gyvenimą palydėta jos knyga „Iškilūs XX a. Lietuvos atlikėjai ir pedagogai: Aleksandras Livontas ir Olga Šteinberg“. Autorė išleido keletą knygų apie Lietuvos kompozitorius: Vytautą Laurušą, Vygantą Telksnį, Algimantą Raudonikį. Pastaroji monografija „Žiemgalos dainius“ buvo sutikta žiūrovų pilnoje LMA salėje, nes dalyvavo ir pats knygos herojus, kompozitorius A. Raudonikis, skambėjo žymių dainininkų atliekamos jo dainos. ›››

Skyriaus „Mokslininkų rūmai“ renginiai

›››

Pianistė, muzikologė, V. Kudirkos premijos laureatė R. Aleknaitė-Bieliauskienė yra parengusi neaprėpiamą gausybę darbų: monografijų, studijų, mokslinių straipsnių, kurie skaitytojus lanko jau ne vieną dešimtmetį. Šį ypatingą vakarą ji nudžiugino skaitytojus dar viena dovana apie nepaprastą asmenybę, Sibiro tremtinę, Lietuvos operos ir baleto teatro solistę, unikalaus balso dainininkę, Lietuvos Respublikos Atkuriamojo Seimo deputatę Nijolę Ambrazaitytę. „Šioji knyga – paminklas Nijolės Ambrazaitytės menui: giliam, paveikiam, įsimintinam. Knygoje remiamasi Lietuvos nacionalinio operos ir baleto teatro, Lietuvos literatūros ir meno archyvo, Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejaus, šeimos sukaupta dokumentine medžiaga. Dažnai atsitiktinių fotografijų rinkiniu ir dainininkę scenoje, buityje mačiusių, girdėjusių žmonių atsiminimais, vaidmenis ir ypatingas koncertų akimirkas menininkų užfiksavusiais vaizdais“, – pasakojo muzikologė.

Renginyje dalyvavo ir prisiminimais apie mūsų operos primadoną dalijosi ją artimai pažinoję kolegos dainininkai, muzikologai, artimieji, draugai. Knygą apie N. Ambrazaitytės kūrybą ir gyvenimą išleido bei pristatė Lietuvos literatūros ir meno archyvo direktorius dr. Juozapas Blažiūnas. Apie savo ir N. Ambrazaitytės šeimos ryšius kalbėjo dainininkės talento gerbėja, visus operos primadonos vaidmenis mačiusi akad. Grasilda Blažienė. Muzikologas Vaclovas Juodpusis prisiminė susitikimus su dainininke Stasio Vainiūno namuose, išvykose su kompozitoriais. Režisierius, žurnalistas Raimondas Polis priminė apie jo vestą N. Ambrazaitytės kūrybos vakarą Vilniaus rotušėje, tuometiniuose Lietuvos menininkų rūmuose. Lietuvos muzikos ir teatro akademijos profesorius dainininkas Vladimiras Prudnikovas pasidalijo mintimis apie dainininko kelią į operą ir fenomenalų N. Ambrazaitytės balsą, kurį girdėjo ir juo žavėjosi kurdamas vaidmenis greta scenoje. Jis pristatė ir vakaro metu dainavusių savo studentų būrelį. Puikus koncertas tiko greta teatro primadonos pavardės ir solidžios knygos.

Akademikė Grasilda Blažienė, knygos autorė prof. Rita Aleknaitė-Bieliauskienė ir prof. Vladimiras Prudnikovas.

Vasario 16-ajai skirtas koncertas „Meilė. Muzika. Laisvė“. Aplodismentai atlikėjams. Su gėlėmis – LMA skyriaus „Mokslininkų rūmai“ vadovė Aldona Daučiūnienė.

Kasmet skyrius organizuoja Vasario 16-osios minėjimo renginius. Šiais laikais ypač svarbu vertinti ir branginti savo šalies Nepriklausomybę. Apie Vasario 16-osios Akto svarbą kalbėjo ir visus susirinkusiuosius su švente sveikino LMA prezidentas Jūras Banys. LMA kolektyvui koncertavo Lietuvos muzikos ir teatro akademijos prof. V. Prudnikovo dainavimo klasės studentai. Jie kartu su maestro ir pianiste Nijole Ralyte atliko programą „Meilė. Muzika. Laisvė.“

Jau aštuntus metus skyrius talkina Valstybinei lietuvių kalbos komisijai, organizuojant apdovanojimų už lietuvių kalbos puoselėjimą ceremoniją „Sraigės“. Kovo 15 d. LMA įvykusiame iškilmingame Lietuvių kalbos dienų renginyje įteikti Valstybinės lietuvių kalbos komisijos apdovanojimai. Tradicinėmis skulptūrėlėmis „Sraigė“ (autorius Rokas Dovydėnas) ir diplomais apdovanoti lietuvių kalbininkė ir vertėja, ilgametė Italijos

›››

Skyriaus „Mokslininkų rūmai“ renginiai

Valstybinės lietuvių kalbos komisijos apdovanojimai už lietuvių kalbos puoselėjimą.

›››

universitetų lituanistikos dėstytoja Birutė Žindžiūtė-Michelini, Vilniaus Abraomo Kulviečio klasikinės gimnazijos lietuvių ir lotynų kalbos mokytojas ekspertas Vidas Garliauskas ir pernai publikuoto „Aiškinamojo geografijos terminų žodyno“ autorių kolektyvas.

Tęsiami renginiai „Mokslo žinių dienos“ moksleiviams ir plačiajai visuomenei. Sausio 27 d. skyrius pakvietė respublikos gimnazistus ir jų pedagogus į nuotolinę psichologės dr. Monikos Skerytės-Kazlauskienės paskaitą „Nori? Nenori? Reikia? – kas priverčia išlipti iš lovos? Pokalbis apie motyvaciją“. Dalyvių skaičius – jungėsi daugiau kaip 20 klasių, per 400 moksleivių – rodo, kad jaunimui pasirinkta tema, ypač šiuo, pandemijos, metu, yra labai aktuali.

Vasario 3 d. „Mokslininkų rūmai“ kartu su Technikos mokslų skyriumi pakvietė respublikos moksleivius į nuotolinę paskaitą-pasikalbėjimą „Robotai ateina“. Dalyvavo akad. Adolfas Laimutis Telksnys, jo doktorantas Linas Aidokas ir robotas humanoidas Ąžuolas iš VU Duomenų mokslo ir skaitmeninių technologijų instituto. Paskaitoje buvo kalbama apie lietuvių mokslininkų kuriamas ir mūsų kasdienio gyvenimo įrankiais bei naujais bendradarbiais netrukus tapsiančias išmanias mašinas – robotus, robotus humanoidus: matančius, girdinčius, jaučiančius, kas vyksta aplinkoje.

Vasario 10 d. skyrius į ciklo „Astronomijos paskaitos“ nuotolinę paskaitą sukvietė per 200 astronomija besidominčių gimnazistų bei suaugusiųjų iš įvairių respublikos miestų ir rajonų. Paskaitą „Juodosios skylės: nuo idėjos iki nuotraukos“ skaitė VU Teorinės fizikos ir astronomijos instituto vyresnysis mokslo darbuotojas dr. Artūras Acus. Kartu su Jaunąja akademija surengta keletas nuotolinių paskaitų moksleiviams, kurias kovo 2 ir kovo 24 d. skaitė LMAJA nariai dr. Tomas Čelkis ir dr. Tomas Lapinskas. Kovo 31 d. drauge su Žemės ūkio ir miškų skyriumi surengta akad. Gedimino Staugaičio jubiliejinė popietė „Agrochemijos ir poezijos dermė.“ •

Aldona Daučiūnienė, skyriaus „Mokslininkų rūmai“ vadovė

LMA Vrublevskių bibliotekoje

Sausio 5 – vasario 8 d. eksponuoti ženkleliai iš albumo „Vilnius ženkleliuose“. Paroda buvo skirta artėjančiam Vilniaus miesto 700 metų jubiliejui. Ženklelių kolekcijos ir parodos pristatymo renginys įvyko sausio 20 d. Dalyvavo parodos rengėjai dr. Birutė Railienė ir Darius Raila, kolekcininkas Kęstutis Skerys, numizmatas Vincas Ruzgas. Vakaro metu buvo aptarta šiuolaikinių ženklelių kokybė, kolekcininkų rūpesčiai identifikuojant ženklelius bei pasvarstyta, ar galime tikėtis Vilniui skirto ženklelio artėjančio jubiliejaus proga.

Vilnietišką temą pratęsė sausio 10–31 d. T. Vrublevskio skaitykloje veikusi paroda „Kunigystei ir baltarusių tautiniam atgimimui skirto Adomo Stankevičiaus gyvenimo ženklai Vilniuje“. Parodą tautinio judėjimo vedlio Adomo Stankevičiaus 130-osioms gimimo metinėms parengė biblioteka ir Gudų kultūros draugija. Aptarimas įvyko sausio 18 d. su vienu iš parodos autoriumi dr. Aleksandru Adamkovičiumi, Gudų kultūros draugijos pirmininku.

Sausio 10 – vasario 3 d. veikė dvi parodos, skirtos Nacionalinės M. K. Čiurlionio menų mokyklos 75-mečio minėjimui: paroda apie mokyklos gyvenimą „Menų pašaukti“ ir šios mokyklos auklėtinių grafikos kompozicijos darbai „Juoda / Balta“. Parodų pristatymas ir sukakties minėjimas įvyko bibliotekos renginių salėje sausio 17 dieną. Ta proga Vrublevskių bibliotekoje apsilankė M. K. Čiurlionio menų mokyklos direktorius Dainius Numgaudis, lydimas būrio pedagogų ir mokinių. Vasario 9 – kovo 9 d. eksponuota paroda „Akademikui Tadui Ivanauskui – 140“. T. Ivanauskas – viena iškiliausių XX a. Lietuvos asmenybių. Žymus mokslininkas, biologas, zoologas, gamtosaugos Lietuvoje pradininkas, rašytojas, visuomenės veikėjas. Pažinęs Rytų ir Vakarų Europos kultūrą, ›››

LMA Vrublevskių bibliotekoje

›››

susipažinęs su užsienio šalių mokslo pasiekimais, daugelį jų sugebėjęs sėkmingai pritaikyti Lietuvoje. Parodoje eksponuoti dokumentai iš T. Ivanausko rankraštinio fondo, saugomo Rankraščių skyriuje. Fondą sudaro 1 729 vienetai. Tai rankraščiai, mašinraščiai, fotografijos, spaudiniai lietuvių, rusų, prancūzų, vokiečių ir kitomis kalbomis. Iš gausaus T. Ivanausko fondo parodai atrinkti įvairūs gamtos stebėjimo užrašai, Gamtos tyrimo stoties dienynai, įvairių ekspedicijų aprašymai, mokslinės bei pedagoginės veiklos dokumentai, kurie apima 1920–1939 m. laikotarpį.

Vasario 3 – kovo 2 d. eksponuota paroda, skirta Onos Maksimaitienės 120-osioms gimimo metinėms pažymėti. Ši Lietuvos istorijos mokslui bei švietimo sistemai daug nusipelniusi legendinė asmenybė buvo viena pirmųjų profesionalių istorikių, turinčių universitetinį išsilavinimą. Ji vis dar lieka nepelnytai užmiršta ir neįvertinta. Tarpukariu per porą metų Panevėžio mergaičių gimnazijos mokytoja O. Maksimaitienė parengė sieninį Lietuvos istorijos žemėlapį iki XVI a. vidurio, o kampe dar įterpė mažą žemėlapį, apimantį laikotarpį nuo Stepono Batoro iki 1795 metų. Švietimo ministerija žemėlapį išleido 1937 metais. Už šį darbą Ona buvo apdovanota Gedimino ordinu. Jos surinkta medžiaga pasinaudojo Adolfas Šapoka, rengdamas spaudai kelių autorių parašytą Lietuvos istoriją. Parodos autorė Rasa Sperskienė pakvietė į specialiai organizuotą popietę O. Maksimaitienės artimuosius, muziejininkus iš Panevėžio kraštotyros muziejaus.

Vasario 17 d. Bibliotekoje įvyko esperantininko, Mažosios Lietuvos krašto tyrėjo Vytauto Šilo „Bibliografijos rodyklės“ sutiktuvės. Renginį vedė kalbininkas Audrys Antanaitis, kalbėjo Vytautas Šilas, bibliotekos direktorius dr. Sigitas Narbutas, akademikas Domas Kaunas ir Lietuvos esperantininkų

Iš kairės: kolekcininkas Kęstutis Skerys, Darius Raila, dr. Birutė Railienė ir numizmatas Vincas Ruzgas.

M. K. Čiurlionio menų mokyklos direktorius Dainius Numgaudis (kairėje) ir LMA Vrublevskių bibliotekos direktorius dr. Sigitas Narbutas.

Centre – parodos, skirtos Onos Maksimaitienės 120-osioms gimimo metinėms pažymėti, autorė Rasa Sperskienė. Vikos Petrikaitės nuotraukos

›››

LMA Vrublevskių bibliotekoje

›››

sąjungos vadovas Povilas Jegorovas. Autorių artėjančio jubiliejaus proga pasveikino esperantininkų ir Mažosios Lietuvos krašto draugijų atstovai.

Lietuvos nepriklausomybės dienai atminti skyrėme kovo 3 d. Lietuvos istorijos instituto doktorantės Rūtos Matimaitytės viešą paskaitą „Vilko vaikai: „Jei ne Lietuva, manęs jau nebūtų“. Antrojo pasaulinio karo pabaigoje ir pokariu Lietuvą pasiekė masinė migracija iš Rytų Prūsijos. Lietuvos vaidmuo Rytprūsių krašto vokiečių istorijoje pokario metais buvo itin svarbus – šalis tapo prieglobsčiu tūkstančiams išbadėjusių ir nuo mirties besivaduojančių vaikų. Lektorė istorikė R. Matimaitytė pristatė vilko vaikų istorijos siužetą, plačiau apžvelgė vilko vaikų likimus Lietuvoje.

Kovo 17 d. viešą paskaitą, skirtą Apšvietos laikų rašytojo Vincento Ignaco Marevičiaus (Wincenty Ignacy Marewicz, 1755–1822) gyvenimui ir veiklai pristatyti, skaitė Lietuvos kultūros tyrimų instituto mokslo darbuotoja dr. Lina Balaišytė. Paskaitoje lektorė aptarė Lietuvoje beveik nežinomo rašytojo gyvenimą ir jo kūrinius, tarp kurių buvo eiliuoti patarimai Seimui, politinė opera, iliuminacijos Lukiškėse projektas, papročių komedijos ir sunkiai konkrečiam žanrui priskiriami kūriniai, kuriuos literatūros tyrėjai yra pavadinę *quasi silva rerum*. Lankytojai, besidomintys šiuo autoriumi ir jo kūryba, turėjo galimybę apžiūrėti T. Vrublevskio skaitykloje iki balandžio 6 d. eksponuojamą parodą „Leiskite ir man, ką galvoju, pasakyti!“: Apie Vincento Ignaco Marevičiaus gyvenimą ir knygas“. Kovo 16 – balandžio 14 d. bibliotekoje eksponuota paroda, skirta karaimų metams „Lietuvos karaimų praeitis ir nūdiena Lietuvos MA Vrublevskių bibliotekos rinkiniuose“. Ji parengta bendradarbiaujant su Lietuvos karaimų bendruomene. Parodoje atskleista dalis saugomo fondo apie karaimų istoriją ir kultūrą, religiją. Eksponuotos penkios Bibliotekoje saugomos LDK valdovų privilegijos Trakų karaimams, patvirtinančios bei pratęsiančios pirmtakų duotas teises ir kiti karaimų gyvenimo Lietuvoje atspindžius liudijantys dokumentai.

Vytauto Šilo „Bibliografijos rodyklės“ sutiktuvės. Kalba akad. Domas Kaunas (kairėje).

Rūtos Matimaitytės viešа paskaita „Vilko vaikai: „Jei ne Lietuva, manęs jau nebūtų“. Valentinos Marmienės nuotr.

Bibliotekos fonduose išlikusi ikonografinė medžiaga – gausu pavienių ir grupinių asmenų nuotraukų, liudijančių svarbius bendruomenės įvykius. Eksponuojama seniausia fiksuota karaimų nuotrauka – Trakų karaimai kenesos sienos fone 1864 metais. Taip pat išlikę Trakų ir Vilniaus kenesų vaizdų, iš kurių minėtini ne tik nuotraukos ar atvirukai, bet ir karaimų dailininkės Lidijos [Karakaš]-Šole piešiniai.

Kovo 17 – balandžio 13 d. Bibliotekoje veikė mažoji paroda „Motiejaus Strijkovskio Kronika (1582) – istorijos ir literatūros lydinys“ iš ciklo „Bibliopolio žvaigždynas“. M. Strijkovskio Kronika – pirmoji spausdinta Lietuvos istorija ir kartu vertingas Lietuvos raštijos kūrinys, lietuvių mitologijos, etnografijos, tautosakos šaltinis. Paroda skirta Lietuvos istoriko ir literato Motiejaus Strijkovskio (Maciej Stryjkowski, Strykowski, Stricovius, *1547 m. kovo 21 – †tarp 1586 ir 1593) 475 metų sukakčiai ir svarbiausio jo veikalo „Niekad anksčiau šviesos neregėjusios Lenkijos, Lietuvos, Žemaičių ir visos – Kijevo, Maskvos, Seversko, Voluinės, Podolės, Podgorjės, Palenkės ir kt. – Rusios kronikos“, lenkų kalba išleisto Karaliaučiuje, Georgo Osterbergerio spaustuvėje, 1582 metais, 440-mečiui. •

Inga Berulienė,
LMA Vrublevskių bibliotekos
Komunikacijos skyriaus vedėja

ŽYMIUS MOKSLININKUS PRISIMENANT

Akademikui Vladui Lašui – 130

Sausio 13 d. minėjome Lietuvos alergologijos pradininko, žymaus fiziologo, Lietuvos mokslų akademijos nario Vlado Lašo (1892–1966) 130-ies metų sukaktį. Akademiko publikacijos 1926–1966 metais sudarė kone trečdalį visų publikacijų, tuo laikotarpiu paskelbtų Lietuvoje alergologijos tema.

Plačiau apie Akademiko gyvenimą, veiklą bei indėlį į mokslą ir Lietuvos mokslų akademijos kūrimą aprašyta LMA tinklalapyje Naujienų skiltyje. •

Dr. Jadvyga Olechnovičienė, Biologijos, medicinos ir geomokslų skyriaus mokslinė sekretorė

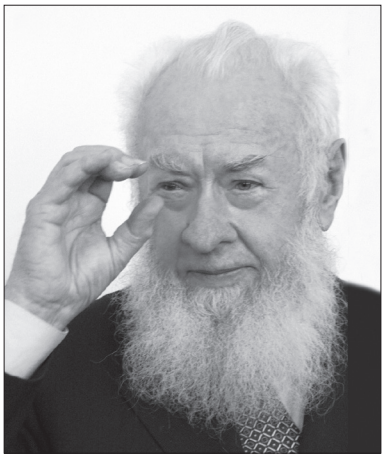

Minint akademiko Alfonso Merkio 95-ąsias gimimo metines

2022-aisiais sukanka 40 metų, kai lietuviai atliko pirmąjį sėkmingą augalo gyvybinio ciklo eksperimentą kosminėje erdvėje, orbitinėje stotyje „Saliut 7“. Tai buvo pirmasis sėkmingas tokio pobūdžio eksperimentas mokslo istorijoje. Šių tyrimų pradininkas – augalų fiziologas, akademikas Alfonsas Merkys (1927–2016), o patys tyrimai buvo plėtojami LMA Botanikos instituto Augalų fiziologijos laboratorijoje. Šių metų vasario 20 d. minėjome akad. A. Merkio 95-ąsias gimimo metines.

Plačiau apie Akademiko atliktus mokslo darbus ir jų reikšmę mokslui skaitykite LMA interneto svetainėje. •

Biologijos, medicinos ir geomokslų skyriaus informacija

Teodoras Grotusas – genijus, pralenkęs laiką

Kovo 4 d. Žeimelyje (Pakruojo r..) įvyko mokslinė konferencija „Teodoras Grotusas. Genijus, pralenkęs laiką“. Renginį organizavo Pakruojo r. savivaldybė, Vilniaus universitetas, Fizinių ir technologijos mokslų centras (FTMC) bei LMA. Renginio dalyvius pasveikino LMA prezidentas Jūras Banys, Pakruojo r. savivaldybės meras Saulius Margis, Žeimelio seniūnijos seniūnė Vitalija Dobrovolskienė ir Žeimelio bendruomenės centro tarybos pirmininkė Daiva Skrupskelytė.

Akad. Rimantas Ramanauskas (FTMC) pranešime „Teodoro Grotuso indėlis į pasaulinį mokslą“ supažindino auditoriją su T. Grotuso studijų Europoje metais vykdytais elektrochemijos tyrimais, sugrįžus į tėvų namus Gedučiuose – įsirengtą laboratoriją ir tolesnę eksperimentinę veiklą, pabrėžė sukurtų teorijų svarbą tolesnei eksperimentinio mokslo raidai. Dr. Birutė Railienė (LMA Vrublevskių biblioteka) kalbėjo apie prof. Juozo Algimanto Krikštopaičio (1931–2018) tyrimus, skirtus populiarinti T. Grotuso gyvenimą ir mokslinę veiklą. Doc. Ernestas Vasiliauskas (Klaipėdos universitetas) pranešime „Baronai von Grotthussai Kurše ir Lietuvoje“ papasakojo apie šios garbios giminės praeitį, valdytus dvarus ir visuomeninę veiklą. Antanas Marcinonis kalbėjo apie geologinę T. Grotuso veiklą: jis domėjosi ne tik Vezuvijaus ugnikalnio uolienomis, bet ir Biržų karstinėmis įgriuvomis, atliko Smardonės upelio tyrimus. Dr. Stanislovas Henrikas Firantas, tolimas T. Grotuso giminaitis, apžvelgė savo atliktus Grotusų giminės genealoginius tyrinėjimus. ›››

Teodoras Grotusas – genijus, pralenkęs laiką

Paminklo Teodorui Grotusui (1785–1822) Žeimelyje atidengimo akimirka. Kairėje – LMA prezidentas Jūras Banys.

Akad. prof. Aivaras Kareiva papasakojo apie T. Grotuso vardą įamžinančias veiklas Lietuvoje ir fondo pastangas įgyvendinti paminklo T. Grotusui projektą pagal skulptoriaus Kęstučio Balčiūno 1996 m. sukurtą skulptūrą. Konferencijos metu akad. A. Kareivai buvo įteiktas T. Grotuso medalis.

Kovo 26 d. Žeimelyje (Pakruojo r.) buvo iškilmingai atidengtas paminklas iškiliam šio krašto mokslininkui T. Grotusui. Skulptoriaus K. Balčiūno sukurta bronzinė skulptūra iškilo centrinėje miestelio aikštėje, minint mokslininko T. Grotuso (1785–1822) 200-ąsias mirties metines. Paminklo atidengimo iškilmėse dalyvavo Lietuvos mokslų akademijos prezidentas akad. J. Banys, MFChMS pirmininkas akad. Leonas Valkūnas, daugiau nei pusė skyriaus Chemijos sekcijos narių. Iškilmėse dalyvavo ir kalbėjo Lietuvos Respublikos Seimo, valstybės institucijų, savivaldos, visuomeninių ir mokslo įstaigų atstovai ir vadovai, tarp jų Pakruojo r. savivaldybės meras S. Margis, paminklo autorius skulptorius K. Balčiūnas, Teodoro Grotuso fondo valdybos pirmininkas akad. A. Kareiva ir kt. Taip pat renginyje dalyvavo ir užsienio svečiai – Japonijos ambasados Lietuvoje atstovas, Vokietijos Federacinės Respublikos ambasados Lietuvoje kultūros atašė, Latvijos Bauskės savivaldybės meras ir kt. Renginyje skambėjo Vilniaus kultūros centro moterų choro „Liepos“ dainos.

Paminklo T. Grotusui atidengimo plačiajai visuomenei iškilmės tapo reikšmingu įvykiu ne tik Žeimelio miestelio ir Pakruojo rajono žmonėms, bet ir visos Lietuvos mokslininkų bendruomenei. Tai pirmasis paminklas mokslininkui, pastatytas Lietuvoje atkūrus nepriklausomybę. Renginyje kalbėję Lietuvos savivaldos, mokslo ir visuomeninių organizacijų atstovai pažymėjo, kad T. Grotusas buvo savo laikmetį pralenkęs mokslininkas, galėjęs pretenduoti net į dvi Nobelio premijas (deja, tuo metu jos dar nebuvo teikiamos). T. Grotusas yra žinomas elektrochemijos ir fotochemijos pradininkas, sukūręs pirmąją elektrolizės teoriją ir nustatęs pagrindinius šviesos poveikio dėsnius.

Paminklas T. Grotusui iškilo tik dėl aktyvios Lietuvos mokslų akademijos veiklos, siekiant įamžinti šio mokslininko atminimą. Skulptorius K. Balčiūnas T. Grotuso skulptūros maketą sukūrė prieš 36 metus, tačiau šiam projektui įgyvendinti trūko lėšų. Skulptūros maketas apkeliavo daugelį parodų įvairiose šalyse ir „nusėdo“ Pakruojo krašto „Žiemgalos“ muziejuje Žeimelyje. Artėjant 200-osioms mokslininko mirties metinėms, iniciatyvos ėmėsi LMA Teodoro Grotuso fondas, kuriam vadovauja akad. A. Kareiva. Reikiamos lėšos buvo surinktos: prisidėjo beveik 40 juridinių asmenų, visuomeninių organizacijų ir privačių rėmėjų. Žinoma, veiklos buvo nemažai, reikėjo sutelkti rėmėjus ir organizuoti paminklo liejimą. Renginio metu Teodoro Grotuso fondo valdybos pirmininkas akad. A. Kareiva buvo paskelbtas Pakruojo krašto ambasadoriumi. •

Akad. Ričardas Makuška,
Matematikos, fizikos ir chemijos mokslų skyriaus
Chemijos sekcijos pirmininkas

Pirmasis Vilniaus Gedimino technikos universiteto rektorius akademikas Aleksandras Čyras

Kovo 15 d. akad. Aleksandras Čyras (1927–2001) būtų šventęs 95-erių metų jubiliejų. Deja, šis žymus Lietuvos inžinierius statybininkas, optimaliosios statybinės mechanikos mokyklos įkūrėjas paliko šį pasaulį prieš 21 metus, būdamas 74-erių. Akademikas bendraamžių prisiminimuose iškyla kaip labai prieštaringa ir stipri asmenybė. Jis buvo kietas ir valdingas vadovas akademinėje aplinkoje, o draugai ir artimieji jį prisimena buvus nuoširdų ir linksmą laisvalaikiu ar per šventes. A. Čyras buvo meniškos prigimties žmogus. Kaip mėgėjas puikiai grojo fortepijonu ir akordeonu, dažnai lankėsi operos teatre, koncertuose. Jo iniciatyva Vilniaus inžinerinio statybos instituto (VISI, nuo 1996 m. Vilniaus Gedimino technikos universitetas, VGTU) rektorato koridoriuje buvo sukurti vitražai, posėdžių salėje ant sienų kabojo profesionalių dailininkų sukurti gobelenai.

Akad. A. Čyro buvęs kolega profesorius Romualdas Ginevičius (2002–2011 m. VGTU rektorius) jį apibūdino kaip asmenybę, kurioje teigiamos savybės sumišusios su visai priešingomis: ir vienos, ir kitos buvo labai ryškios, netgi groteskiškos. „Tai lyg du genijai viename kūne – gerasis ir blogasis“.

A. Čyras gimė ir augo Merkinėje vaistininko šeimoje. Beje, jo brolis, prof. Petras Čyras, taip pat pasirinko inžinieriaus specialybę ir daug metų dirbo VISI. 1950 m. A. Čyras su pagyrimu baigė Kauno politechnikos instituto (nuo 1999 m. Kauno technologijos universitetas, KTU) Statybos fakultetą ir liko jame dirbti. 1954 m. apgynė daktaro disertaciją.

Dabartinio Vilniaus Gedimino technikos universiteto (VILNIUS TECH) pradžia laikoma 1956 m. rugsėjo 1 d., kai buvo įsteigtas Kauno politechnikos instituto (KPI) vakarinio fakulteto Vilniaus vakarinis skyrius. Nuo 1958 metų A. Čyras pradėjo dirbti pirmuoju

Visuotinės lietuvių enciklopedijos nuotr.

etatiniu dėstytoju KPI Vilniaus skyriuje. 1960 m. KPI Vilniaus skyrius buvo perorganizuotas į KPI Vilniaus vakarinį fakultetą. A. Čyras tapo šio fakulteto dekanu. Fakultete buvo Statybos, Elektrotechnikos ir Taikomosios mechanikos katedros. Jame mokėsi jau apie 500 studentų. 1961 m. KPI Vilniaus vakarinis fakultetas buvo perorganizuotas į KPI Vilniaus filialą su dviem skyriais: dieniniu ir vakariniu. A. Čyras tapo KPI Vilniaus filialo prorektoriumi. Studentų skaičius nuolat augo, atsirado vis daugiau specialybių. Filiale buvo įsteigti du fakultetai: Prietaisų gamybos ir Mechaninės technologijos. Tais metais prasidėjo nelengva ir ilgai užtrukusi KPI Vilniaus filialo transformacija į savarankišką aukštąją technikos mokslų instituciją. Šis procesas nebuvo lengvas ir sukėlė daug susipriešinimo su KPI administracija ir kolegomis, bet A. Čyrą užvaldžiusi idėja sukurti sostinėje aukštąją technikos mokyklą jo nebepaleido.

Gyvybiškai trūko patalpų akademinei veiklai. Daugėjo fakultetų, studentų ir dėstytojų, kurie turėjo persikraustyti iš Kauno į Vilnių, reikėjo rūpintis jų apgyvendinimu. Statybos ir ne tik jos tais laikais priklausė nuo vadinamųjų direktyvinių organų, planuotojų, rangovų. Pirmenybę lemdavo pažintys ir ryšiai aukščiausiose valdžios grandyse. Viską reikėjo „sukombinuoti, pramušti, gauti ir pan.“ A. Čyras negailėjo tam laiko ir sveikatos. Jis mokėjo būti atkaklus ir niekada nepasiduodavo.

1969 m. KPI Vilniaus filialas buvo pertvarkytas į Vilniaus inžinerinį statybos institutą – VISI. 1968 m. sostinės Antakalnio gatvės gale pradėto statyti studentų miestelio atidarymas 1970 m. sutapo su VISI mokomojo laboratorijų korpuso atidarymu. Taip Vilniuje atsirado savarankiška aukštoji technikos mokykla. Tuo metu jau veikė 26 katedros, o jose dirbo 290 dėstytojų, studijavo 3 451 studentas. Jos pirmuoju rektoriumi buvo paskirtas prof. A. Čyras ir dirbo iki 1990 metų. 1990–1992 m. jis buvo rektorato patarėjas.

Akad. A. Čyras buvo ne tik statytojas ir vadovas. Jis buvo tarptautiniu mastu žinomas mokslininkas, subūręs 43 statybos mechanikos mokslininkų mokyklą. Jo dėka buvo sukurta deformuojamų konstrukcinių sistemų optimizacijos teorija, paremta matematiniu programavimu ir susisteminanti bendruosius matematinius optimizacijos uždavinių modelius.

1965 m. A. Čyras apgynė habilituoto daktaro disertaciją. 1980 m. jis išrinktas Lietuvos mokslų akademijos nariu korespondentu, o nuo 1985-ųjų – tikruoju nariu. Gausus ir reikšmingas jo mokslinis palikimas. Jo monografijos „Tiesinio programavimo metodai tamprioms plastinėms sistemoms skaičiuoti“ (1969), „Optimizacijos teorija kietojo deformuojamojo kūno ribinėje analizėje“ (1971), „Tamprių plastinių sistemų analizės ir optimizacijos matematiniai modeliai“ (1983) anglų kalba išleistos Didžiojoje Britanijoje, Vokietijoje ir Lenkijoje. Lietuvoje išleisti jo vadovėliai „Statybinė mechanika: Teorija ir algoritmai“ (1989) ir „Statybinė mechanika“ (1990).

A. Čyras buvo JAV, Ukrainoje, Rusijoje, Lietuvoje leidžiamų

›››

Pirmasis Vilniaus Gedimino technikos universiteto rektorius akademikas Aleksandras Čyras

›››

mechanikos srities žurnalų redakcinių kolegijų narys, su inžinieriumi statybininku Algirdu Eduardu Čižu įsteigė žurnalą „Lietuvos mechanikos rinkinys“, nuo 1974 m. buvo kviečiamas skaityti paskaitas Italijos mokslo įstaigose. 1963 m. jam buvo suteiktas LSSR nusipelniusio statybininko vardas, 1976 m. – įteikta LSSR valstybinė premija, 1979 m. suteiktas LSSR nusipelniusio mokslo veikėjo garbės vardas, 1993 m. – Lietuvos mokslo premija, 1996 m. už nuopelnus Lietuvai apdovanotas Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Gedimino III laipsnio ordinu. Tais pačiais metais akademikui suteiktas VGTU garbės nario vardas.

2007 m., minint akad. A. Čyro 80 metų jubiliejų, prie Vilniaus Gedimino technikos universiteto centrinių rūmų Saulėtekio al. atidengtas paminklas (skulptorius Mindaugas Šnipas). •

Valerija Paškauskienė, Technikos mokslų skyriaus mokslinė sekretorė

MOKSLININKŲ PRIPAŽINIMO ŽENKLAI

Šv. Kristoforo statulėlė

Sausio 25 d. Vilnius šventė 699-ąjį gimtadienį. Ta proga, kaip ir kiekvienais metais, dešimt vilniečių buvo apdovanoti Šv. Kristoforo statulėlėmis. Už viso gyvenimo nuopelnus mokslui Šv. Kristoforo statulėle buvo apdovanotas žymus Lietuvos biochemikas, vienas iškiliausių Lietuvos verslo pasaulio žmonių, sukūręs Lietuvą pasaulyje garsinančią biotechnologijų bendrovę „Fermentas“, nuolat besirūpinantis mokslo ir verslo bendradarbiavimu, habilituotas biomedicinos mokslų daktaras akademikas Arvydas Eugenijus Janulaitis. •

Dr. Jadvyga Olechnovičienė, Biologijos, medicinos ir geomokslų skyriaus mokslinė sekretorė

Akad. Bonifacas Stundžia – Kazimiero Būgos premijos laureatas

2021 m. Kazimiero Būgos (kalbotyra) premija skirta Lietuvos kalbininkui, žymiam lietuvių kalbos akcentologijos, žodžių darybos tyrėjui akad. prof. habil. dr. Bonifacui Stundžiai už fundamentalius baltistikos tyrimus ir Kazimiero Būgos tradicijų nuoseklią tąsą. B. Stundžios darbų ciklą „Baltų kalbų tyrimai ir baltistikos sklaida“ pateikė Vilniaus universitetas.

Akad. B. Stundžia lietuvių kalbotyroje įtvirtino morfologinės kirčio ir priegaidės sampratos koncepciją, pagal kurią lietuvių kalbos žodžių kirčiavimas yra nulemtas juos sudarančių morfemų akcentinių savybių, sukūrė morfemų ir žodžių akcentinę klasifikaciją, išryškino kirčio bei priegaidės ryšį su dabartine žodžių daryba, semantika ir pragmatiniais veiksmais. Kitas B. Stundžios darbų baras – baltų kalbų žodžių darybos tyrimai. Akademikas taip pat daug nusipelnė baltų kalbų istorijai, prūsistikai rengiant ir skelbiant reikšmingus baltų kalbų šaltinius bei mokslo bendruomenei svarbius baltistikos darbus.

Akademikas yra kelių monografijų, jos dalių, studijų autorius, Lietuvos ir kitų šalių lingvistinėje spaudoje paskelbęs daugiau kaip 100 mokslinių straipsnių, recenzijų, tezių, informacijos įvairiais baltų ir lietuvių kalbotyros bei jos istorijos, akcentologijos, morfologijos, fonetikos ir dialektologijos klausimais. Labai plati akad. B. Stundžios atliekama mokslo sklaida Lietuvos medijose apie baltų kalbas ir kultūras. Jis yra tarptautinių ir šalies mokslo tyrimų projektų dalyvis bei vadovas. Stažavosi, ›››

Akad. Bonifacas Stundžia – Kazimiero Būgos premijos laureatas

›››

skaitė paskaitas, dalyvavo mokslinėse konferencijose Latvijos, Lenkijos, Švedijos, Rusijos, Vokietijos, Olandijos, Čekijos, Italijos, Ispanijos, Prancūzijos, Belgijos, Vengrijos, Austrijos, Norvegijos, Izraelio universitetuose.

B. Stundžia Vilniaus universitete dirba nuo 1976 metų: iš pradžių Lietuvių kalbos katedroje, paskui Baltų filologijos (vėliau pavadintos Baltistikos) katedroje, 1996–2012 m. – šios katedros vedėjas, 1997–2006 m. – Filologijos fakulteto dekanas. Nuo 2019 m. – Baltijos kalbų ir kultūros instituto Baltistikos katedros profesorius emeritas. Profesorius yra LMA tikrasis narys, Latvijos mokslų akademijos užsienio narys, Europos akademijos narys ir Milano kalbininkų draugijos narys korespondentas, Latvijos universiteto garbės daktaras ir Tarptautinio lingvistų komiteto generalinės asamblėjos narys. Apdovanotas Jono Kazlausko premija (2008), Baltijos Asamblėjos medaliu (2011), yra Tauragnų krašto garbės pilietis.

Ekspertas, vertinęs akad. B. Stundžios darbus, taikliai pažymėjo: „Nėra abejonės, kad kalbininkas Kazimieras Būga iš Pažiegės (kaip Jis pats mėgdavo pabrėžti) didžiuotųsi to paties krašto ir tos pačios tarmės uteniškio Bonifaco Stundžios iš Tauragnų darbais ir moksline organizacine veikla. Stundžia įnešė svarų indėlį ne tik į fundamentinius ir taikomuosius baltų kalbos akcentologijos, žodžių darybos tyrinėjimus, bet atlieka plačiajai visuomenei reikšmingą baltistikos mokslo sklaidą.“

Nuoširdžiausiai sveikiname laureatą ir linkime sėkmės!

Humanitarinių ir socialinių mokslų skyriaus informacija

SVEIKINAME

VAIDUČIUI KUČINSKUI – 75

Sausio 27 d. akad. Vaidučiui Kučinskui sukako 75 metai.

Didžiai gerbiamasis Jubiliate,

Lietuvos mokslų akademijos prezidiumas bei Biologijos, medicinos ir geomokslų skyrius nuoširdžiai sveikina Jus garbingo jubiliejaus proga.

Labai vertiname Jūsų ilgametę ir sėkmingą mokslinę, pedagoginę, organizacinę bei visuomeninę veiklą, didžiuojamės Jūsų nuopelnais plėtojant biologijos ir genetikos mokslą.

Daugiau kaip 50 metų Jūs skyrėte mokslui. Esate žmogaus ir medicininės genetikos pradininkas Lietuvoje. Pirmasis mūsų šalyje pradėjote tirti paveldimas žmonių ligas, ėmėte taikyti šiuos tyrimus klinikinėje praktikoje, parengėte visą būrį žmogaus ir medicininės genetikos specialistų bei gydytojų genetikų. Jūsų pastangomis Lietuvos sveikatos apsaugos sistemoje buvo sukurta paveldimų ligų diagnostikos ir genetinio konsultavimo sistema, pradėti išsamūs lietuvių genomo tyrimai. Jūsų darbai plačiai žinomi ir pripažinti Lietuvoje bei pasaulyje. 2005 m. už lietuvių genomo mokslinius tyrimus Jums buvo skirta Lietuvos mokslo premija, o 2021 m. Lietuvos Respublikos Prezidentas Gitanas Nausėda Vasario 16-osios – Lietuvos valstybės atkūrimo dienos – proga už nuopelnus Lietuvos Respublikai ir Lietuvos vardo garsinimą pasaulyje apdovanojo Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino Karininko kryžiumi.

Žavimės Jūsų erudicija, darbštumu, meile mokslui bei Tėvynei, aktyvia ir produktyvia veikla Lietuvos mokslų akademijoje, ir dėkojame, kad jau ketverius metus vadovaujate Biologijos, medicinos ir geomokslų skyriui.

Iš visos širdies linkime Jums, gerbiamasis Jubiliate, ilgiausių metų, stiprios sveikatos ir gyvenimo pilnatvės.

ZIGMANTUI KIAUPAI – 80

Sausio 29 d. akad. Zigmantui Kiaupai sukako 80 metų.

LMA prezidiumas bei Humanitarinių ir socialinių mokslų skyrius nuoširdžiai sveikino Akademiką išskirtinio gimtadienio proga:

Labai vertinamas ir puikiai žinomas Jūsų svarus indėlis į Lietuvos istorijos mokslo tyrimus – fundamentalūs Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės miestų socialiniai, politiniai, kultūros, Lietuvos miestų ir miestelių istorijos, Lietuvos istorijos šaltinių ir kultūros paveldo užsienyje tyrinėjimai, didžiulis Jūsų įdirbis rengiant ir autorines, ir kolektyvines Lietuvos istorijos sintezes. Esate kaip žinomiausias ir kaip vienas labiausiai nusipelnęs Kauno miesto istorijos tyrėjas bei puoselėtojas, taip pat daug prisidėjęs prie Simono Daukanto kūrybinio palikimo renesanso.

Atskirai pažymėtina Jūsų išskirtinė veikla Vytauto Didžiojo universitete, kur nuo pat VDU atkūrimo metų padėjote pamatus naujai akademinės istorijos mokyklai. Jūsų atsidavimas mokslui, pedagoginis talentas skatina visuomenę domėtis ir didžiuotis Lietuvos istorija.

Jūsų mokslo darbų ir mokslinės veiklos tarptautiškumą liudija ne tik Lietuvos ›››

Daiva Rastenytė

Kęstutis Sasnauskas

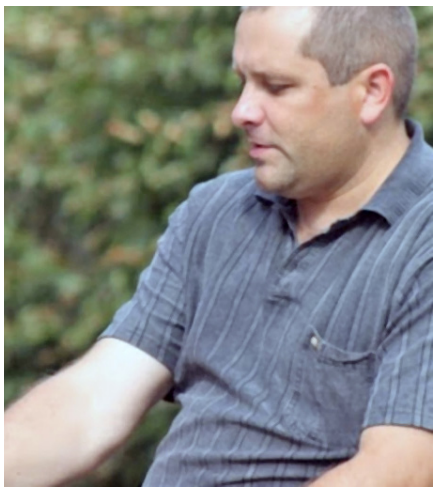

Saulius Grigalevičius

Researchgate nuotrauka

›››

istorijos ir Lietuvos istorijos mokslo pristatymas kaimynams, bet ir aukšta kvalifikacija bei dalyko žinojimas. Žavi Jūsų kompetencija ir subtilumas, dėmesingumas žmogui ir santūrumas.

Linkime Jums, mielas Jubiliate, stiprybės, sėkmės, naujų atradimų džiaugsmo ir prasmingų darbų, laimės Jums ir Jūsų šeimai.

Ilgiausių metų!

DAIVAI RASTENYTEI – 60

Vasario 4 d. akad. Daivai Rastenytei sukako 60 metų.

Gerbiamoji Jubiliate,

Lietuvos mokslų akademijos prezidiumas bei Biologijos, medicinos ir geomokslų skyrius nuoširdžiai sveikina Jus gražaus jubiliejaus proga.

Labai vertiname Jūsų sėkmingą mokslinę, klinikinę, organizacinę ir visuomeninę veiklą bei jaunosios kartos ugdymą, didžiuojamės Jūsų nuopelnais plėtojant neurologijos mokslą. Jūsų iniciatyva ir pastangomis buvo sukurti neurologijos klasteriai, gelbstintys žmones nuo sunkių insulto padarinių. Ypač svarus Jūsų indėlis į širdies ir kraujagyslių ligų epidemiologinius tyrimus, neurodegeneracinių ligų ankstyvąją diagnostiką. Jūsų tyrimai yra pripažinti ne tik Lietuvoje, bet ir vertinami pasaulyje. Daug jėgų ir laiko skiriate jaunajai gydytojų kartai ugdyti, universiteto studijų sistemai tobulinti. Už nuopelnus Lietuvos mokslui esate apdovanota Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino Karininko kryžiumi ir Kauno miesto mokslininko premija.

Linkime Jums sėkmės, kūrybinės energijos, naujų idėjų, atradimo džiaugsmo ir daug nuostabių dienų Jūsų gyvenimo kelyje.

KĘSTUČIUI SASNAUSKUI – 75

Vasario 19 d. akad. Kęstučiui Sasnauskui sukako 75 metai.

Didžiai gerbiamasis Jubiliate,

Lietuvos mokslų akademijos prezidiumas bei Biologijos, medicinos ir geomokslų skyrius nuoširdžiai sveikina Jus garbingo jubiliejaus proga.

Labai vertiname Jūsų ilgametę ir sėkmingą mokslinę, pedagoginę, organizacinę bei visuomeninę veiklą, didžiuojamės Jūsų nuopelnais plėtojant biologijos ir biotechnologijos mokslą.

Daugiau kaip 50 metų Jūs skyrėte mokslui. Jūsų pastangomis buvo sukurtas ir toliau plėtojamas molekulinės biotechnologijos mokslas Lietuvoje. Ypač vertiname Jūsų svarų indėlį į genų inžinerijos plėtrą, mielių genetiką, originalių genų raiškos sistemų kūrimą bei Lietuvos vardo garsinimą pasaulyje. Jūsų mokslo darbai plačiai žinomi ir pripažinti Lietuvoje bei už jos ribų. 2003 m. už virusų baltymų sintezę mielėse ir jų panaudojimą vakcinoms bei diagnostikoje tyrimus Jums skirta Lietuvos mokslo premija, o 2022 m. vasario 16-osios – Lietuvos valstybės atkūrimo dienos – proga buvote apdovanotas Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino Karininko kryžiumi.

Žavimės Jūsų erudicija, darbštumu, meile mokslui, aktyvia ir produktyvia veikla Lietuvos mokslų akademijoje.

Nuoširdžiai linkime Jums, gerbiamasis Akademike, optimizmo, nesenkančios energijos, geros sveikatos ir daug šviesių akimirkų asmeniniame gyvenime.

Gediminas Staugaitis

SAULIUI GRIGALEVIČIUI – 50

Technologijos mokslų habilituotam daktarui, profesoriui, Lietuvos mokslų akademijos tikrajam nariui Sauliui Grigalevičiui kovo 25 d. sukako 50 metų. Už svarų indėlį į technologijos mokslus, naujos struktūros elektroaktyvių medžiagų efektyviems fosforescuojantiems organiniams šviestukams tyrimus ir taikymą optoelektronikoje, aktyvų darbą Lietuvos ir tarptautiniuose projektuose, taip pat už veiklą Lietuvos mokslų akademijoje ir jos Technikos mokslų skyriuje akademikas apdovanotas LMA prezidiumo padėka.

GEDIMINUI STAUGAIČIUI – 70

Kovo 27 d. akad. Gediminui Staugaičiui sukako 70 metų.

Gerbiamasis Jubiliate,

Lietuvos mokslų akademijos prezidiumas bei Žemės ūkio ir miškų

›››

›››

mokslų skyrius nuoširdžiai sveikina Jus gražaus jubiliejaus proga.

Džiaugiamės Jūsų neišsenkančiu kūrybingumu, darbštumu ir kryptingu darbo organizavimu.

Labai vertiname Jūsų aktyvią veiklą Žemės ūkio ir miškų mokslų skyriuje bei svarų indėlį plėtojant mokslinius tyrimus, apimančius naujų dirvožemio tyrimų metodų taikymą, dirvožemio savybių vertinimą, tręšimo programos rengimą lauko, sodo, daržo augalams, žemės ūkio augalų tręšimo azotu strategijos formavimą. Jūsų išleistos monografijos, parengti mokslo ir mokslo populiarinimo straipsniai, žemės ūkio augalų tręšimo rekomendacijos – labai svarbūs šalies žemės ūkio pažangai.

Sveikindami jubiliejaus proga, dėkojame Jums už nuoširdžią ir aktyvią veiklą Lietuvos mokslų akademijoje, taip pat – bendradarbiavimą su šalies ūkininkais ir gamybos atstovais, vadovavimą ir dalyvavimą įvairiuose nacionaliniuose ir tarptautiniuose projektuose bei ekspertinėje veikloje.

Linkime visokeriopos sėkmės, kūrybinės energijos, naujų idėjų ir daug nuostabių dienų Jūsų tolesniame gyvenimo kelyje.

ATMINIMUI

Akademikas Vincentas Dienys
(1936 04 22 – 2022 04 02)

Balandžio 2 d., eidamas 86-uosius metus, po sunkios ligos mirė Lietuvos mokslų akademijos narys, žymus Lietuvos fizikas, profesorius habilituotas daktaras Vincentas Dienys.

V. Dienys gimė 1936 m. balandžio 22 d. Rokiškio rajone, Aleknų kaime. 1954 m. baigė Linkuvos rajono Žeimelio vidurinę mokyklą, 1959 m. – Vilniaus universiteto Fizikos ir matematikos fakultetą, įgijo fiziko specialybę. 1961–1963 m. studijavo aspirantūrą Leningrado A. F. Jofės fizikos ir technikos institute, o 1963 m., nutarus Lietuvoje nestatyti tiriamojo branduolinio reaktoriaus, grįžo į Lietuvą ir aspirantūros studijas tęsė LMA Fizikos ir matematikos institute puslaidininkių fizikos srityje. Šiame institute profesorius dirbo vyr. laborantu, vėliau – jaunesniuoju moksliniu bendradarbiu, vyresniuoju bei vyriausiuoju inžinieriumi, 1967–1990 m. vadovavo LMA Puslaidininkių fizikos instituto laboratorijai.

1981 m. mokslininkas apgynė fizikos-matematikos mokslų daktaro disertaciją, kuri Lietuvos mokslo tarybos 1993 m. buvo nostrifikuota ir V. Dieniui suteiktas gamtos mokslų habilituoto daktaro mokslo laipsnis.

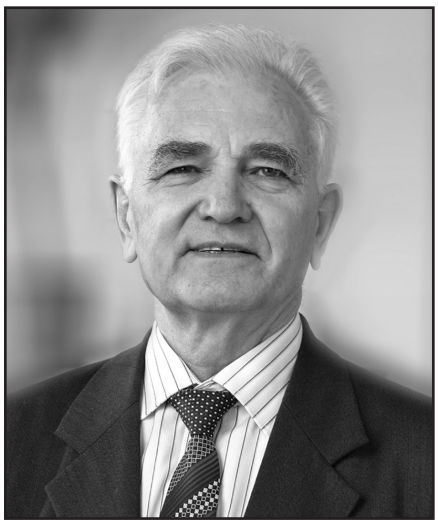

1987 m. Puslaidininkių fizikos instituto tarybos siūlymu jam suteiktas profesoriaus vardas. 1987 m. buvo išrinktas LMA nariu korespondentu, 2011 m. – LMA tikruoju nariu.

V. Dienys – talentingas, darbštus mokslininkas, puikus mokslo organizatorius. Būdamas jaunas, vos 32 metų, tapo ką tik įkurto LMA Puslaidininkių fizikos instituto direktoriaus pavaduotoju mokslui ir subūrė jauną kolektyvą, kuris ėmėsi naujų mūsų šaliai mokslo krypčių nagrinėjimo. Viena tokių – karštųjų elektronų puslaidininkiuose tyrimai, kuriems vadovavo V. Dienys. Institutas tapo koordinuojančia institucija visoje Rytų Europoje. Mokslininko iniciatyva institute buvo pradėti taikomieji puslaidininkinių jutiklių kūrimo darbai. Institutas tapo viena svarbiausių Lietuvos mokslo įstaigų. Jaunatviška aplinka, intensyvią mokslinę veiklą lydėję įvairūs sportiniai ir turistiniai renginiai pritraukė daug talentingo ir aktyvaus jaunimo, todėl Puslaidininkių fizikos institutas atėjus Sąjūdžiui tapo vienu iš jo židinių. Atkūrus Nepriklausomybę pats Akademikas aktyviai talkino kuriant įvairias valstybės įstaigas. Jis buvo LR kultūros ir švietimo ministrų pavaduotojas, dirbo Pedagogikos institute ir Profesinio mokymo metodikos centro direktoriumi. Akademiko nuopelnai įvertinti LSSR valstybine premija bei LDK Gedimino ordino 1-ojo laipsnio medaliu.

Vincentas Dienys buvo vienas tų žmonių, su kuriuo buvo galima kalbėtis įvairiomis temomis, pasitarti. Jo didelė erudicija stebino ir traukė bendrauti. Tolerantiškas, išmintingas draugas ir partneris ilgam išliks visų Akademiką pažinojusiųjų atmintyje.

Lietuvos mokslų akademijos bendruomenė reiškia gilią užuojautą Akademiko artimiesiems.

Redakcinė taryba: J. Banys (pirmininkas), A. Bernotas, Z. Dabkevičius, G. Dzemyda, L. Kupčinskas, R. Maskoliūnas, V. Nekrošius, R. Petrauskas, V. Stanys, R. Šiaučiūnas, L. Valkūnas.

Leidinį rengė: S. Aukštinaitienė, A. Bagdonavičienė, I. Berulienė, A. Daučiūnienė, R. Daukšienė, G. Griežienė, L. Milošienė, J. Olechnovičienė, V. Paškauskienė. Kalbos redaktorė S. Tamulionienė, nuotraukos V. Valuckienės, apipavidalino M. Datkūnaitė.

© Lietuvos mokslų akademija, 2022 | lma.lt | Elektroninio leidinio (PDF) ISSN 2669-1604